

## HRVAT – DOKTOR BIBLIJSKIH ZNANOSTI

1. lipnja 1983. obranio je Izidor Zvonimir Herman, franjevac Hrvatske franjevačke provincije sv. Ćirila i Metoda, rodom iz Čakovca, tezu ad Doctoratum in Re biblica consequendum na Papinskom biblijskom institutu u Rimu. Naslov je teze: *Il presente salvifico. Indagini esegetiche sull'attuale condizione soteriologica del credente nelle lettere di san Paolo ai Galati e ai Romani*. Svezak I – osnovni tekst: LXXIX + 341 str., svezak II – bilješke i excursusi: 353 str.

Na obrani je kandidat ovako predstavio svoj rad:

Za moto teze izabrao sam odlomak iz *Sermo 5 in Adventu Domini* svetoga Bernarda opata koji općenito govori o trostrukom Gospodinovu dolasku i, posebno, o njegovu *srednjem* dolasku, ili o onom misterioznom hodu milosti koji vjernik prolazi za vrijeme svoga zemaljskoga života. Sveti Bernardo, među ostalim kaže ovo:

Triplicem Domini adventum novimus.  
*Tertius* quidam adventus est *medius* inter illos.  
Illi enim duo manifesti sunt, sed non *iste*...  
*Medius* occultus est, in quo soli eum in seipsis  
vident electi, et salvae fiunt animae eorum.  
In primo ergo venit in carne et infirmitate,  
in hoc *medio* in spiritu et virtute,  
in ultimo in gloria et maiestate...

Čini mi se da te zbijene riječi svetoga Bernarda dobro izrazuju globalnu temu moga rada. Htio sam, uistinu, ispitati dvije poslanice svetoga Pavla i vidjeti kako kršćanin u svom sadašnjem životu proživljava „adventum Domini medium”, ili koja su spasovna dobra koja je već primio i koja živi, dobra koja u isto vrijeme obogaćuju i uvjetuju njegovu zemaljsku egzistenciju.

1. Naslovom „il presente salvifico” ne želi se oduzeti ništa od soteriološkoga značenja *prošlosti*; ne želi se ni *sadašnjost* lišiti one osnovne povijesno-spasenjske napetosti „već i još ne”, koja je povezuje s budućim i definitivnim ispunjenjem i na nj je usmjeruje. S druge strane, pojmom „il presente salvifico – spasovna sadašnjost” ne obuhvaćam *sve* sadašnje spasovno iskustvo (u tom bi slučaju trebalo analizirati i parenetske tekstove), nego samo sveukupnost spasovnih darova koje vjernik posjeduje sada, darova koji se mogu nazrijeti u tekstovima i na kojima se temelji sadašnje spasovno stanje.

2. Studiju sam ograničio na poslanice Galaćanima i Rimljanima, ne samo radi toga da bih imao dobro omeđeno polje istraživanja nego, nadalje, zbog toga što spomenute dvije poslanice, i unatoč različitu životnom sjedištu, očituju ne malo zajedničkih točaka; nije tek slučaj da se Poslanica Galaćanima smatra skicom Pos-

lanice Rimljanima. Imajući, dakle, na pameti tematsku srodnost tih dviju poslanica, *cilj* se ove teze može izreći u tri točke: a) koja su po poslanicama Galaćanima i Rimljanima spasovna dobra koja vjernik sada posjeduje; b) kako se ona odražuju na kršćanski život, i napokon, c) u kojoj je mjeri Pavao u Poslanici Rimljanima razvio teme koje je već prije bio natuknuo u Poslanici Galaćanima, a povezane su s ovom temom. O prve se dvije točke ne raspravlja posebno, nego su uklopljene u egzegetsko ispitivanje odnosnih odlomaka, dok je trećoj posvećen opći zaključak, jer su se precizne dodirne točke između poslanica Galaćanima i Rimljanima s obzirom na „spasovnu sadašnjost” mogle evidentirati tek pošto su se odnosni tekstovi podvrgli egzegezi.

3. Kako se i na temelju kojih kriterija odredio *metodološki postupak*? Smatrao sam da je najbolje voditi računa isključivo o onim perikopama poslanica Galaćanima i Rimljanima koje se izričito odnose na sadašnju vjerničku situaciju. Glavni kriterij za prepoznavanje takvih tekstova bilo je sadašnje glagolsko vrijeme, izrečeno bilo indikativom, bilo participom. Na primjer:

Gal 2,4: „Slobodu koju *imamo* (*éχomen*) u Kristu ...”

Gal 3,5: „Onaj koji vam *daje* (*epichoregōn*) Duha i *čini* (*anergōn*) među vama silna djela ...”

Gal 3,28: „Svi *ste* (*éste*) Jedan u Kristu ...”

Rim 5,1: „U miru *smo* (*éχomen*) s Bogom ...”

Rim 6,14: „*Niste* (*ou gār éste*) pod Zakonom, nego pod milošću ...”

Rim 8,9: „*Vi niste* (*ouk éste*) u tijelu, nego u Duhu, ako Duh Božji *prebiva* (*oikēti*) u vama ...” itd.

Tome sam dodao i one perikope u kojima glagol u *perfektu* označuje sadašnju spasovnu situaciju (poznato je da perfekt u grčkom jeziku izražuje radnju čiji učinak još traje): npr. Rim 5,2: „Po njemu ... *smo* *postigli* (*eschēkamen*) i pristup u ovu milost u kojoj *stojimo* (*perf. estēkamen*) ...”

Uzeo sam u obzir i tzv. realne pogodbene rečenice (*ei* + indikativ), u kojima se pretpostavlja realna mogućnost izvjesnoga spasovnoga iskustva ako se ispuni neki točno određeni uvjet. Npr:

Gal 5,18: „*Ako* vas Duh vodi, *niste* pod Zakonom.”

Tim metodološkim izborom ne želim reći da je zbilja „spasovne sadašnjosti” izražena samo tvrdnjama u takvim gramatičkim oblicima, nego želim istaknuti da je takva vrsta izričaja ne samo najizričitija nego i najprikladnija za metodološko istraživanje.

4. Na temelju tih kriterija zapazio sam da tekstove koji govore o „spasovnoj sadašnjosti” treba podijeliti u dvije velike skupine: 1) sadašnja sloboda od Zakona i 2) prisutnost Duha. U Poslanici Rimljanima problem nije tako homogen: za razliku od Poslanice Galaćanima, tvrdnje o kojima je riječ, premda ih ima više nego ondje, ne nalaze se u svim dijelovima Poslanice Rimljanima nego su uklopljene u posve određene perikope. Stoga sam bio prisiljen, metodološki gledajući, ispitivati ih baš u sklopu odnosne perikope.

Zbog prostora, tj. da ne bih previše prekoračio određeni broj stranica, smatrao sam da je bolje u deset posebnih excursusa obraditi teme koje, istina, spadaju na problem, ali ga dodiruju samo neizravno.

5. Pa dobro, koji su *rezultati* postignuti na temelju izabrane metode? Da ne duljim, evo samo glavnih pripomena.

Kako sam već rekao, u Poslanici *Galaćanima* spasovna dobra koja vjernik posjeduje sada i koja daju jaku spasovnu dimenziju njegovu zemaljskom životu jesu uglavnom dvovrsna: a) *sloboda od Zakona*, usko povezana s činjenicom da su kršćani djeca Božja i pravo potomstvo Abrahamovo; posljedica je toga „živjeti za Boga” i „živjeti s Kristom”, što u konačnici znači biti „novo stvorenje” (usp. Gal 2, 3–5; 3, 25–29; 2, 19–20; 6, 15 itd); b) drugi je aspekt *dar Duha Božjega* koji potvrđuje da se dogodilo opravdanje bez posredstva Zakona i koji postaje jamac da su vjernici Božja djeca (usp. Gal 3, 2–5; 4, 6).

Ako sada te sumarno nabrojene podatke Poslanice Galaćanima usporedimo s onima koje nalazimo u Poslanici *Rimljanima*, zapazit ćemo da Pavao u potonjoj govori ne toliko o slobodi od Zakona koliko o slobodi od grijeha (usp. 6, 18. 22; 8, 2), premda slobodu od Zakona pretpostavlja (usp. 6, 14; 7, 4. 6). Kao što je u Poslanici Galaćanima sadašnje dobro sloboda od Zakona, tako je u Poslanici Rimljanima sadašnje dobro opravdanje (usp. 3, 24). Ipak je u Poslanici Galaćanima sloboda podložna mijenama zemaljskoga života i može se dakle izgubiti, a u Poslanici Rimljanima je opravdanje, čini se, stalan dar, možda zbog toga što u njoj Pavao izlaže načela kao takva i ne naglašava izričito možebitne nestalne situacije, zajedničarske ili osobne, koje bi mogle kompromitirati pravednost (*dykaioσύνη*). Osim toga, kontekst Rim 5, 1–11 naznačuje da *izravne* posljedice opravdanja jesu *mir* i pomirenje s Bogom, o čemu *Gal* jednostavno šuti. Perikopa Rim 6, 14–7, 6 isto tako precizira da onomu „biti slobodni od Zakona” odgovora biti „pod milošću” i „pripadati Drugomu”, Kristu, podatak koji je već natuknut u Gal 2, 19–20; „Živim, ali ne više ja, nego živi u meni Krist.”

A što se tiče sadašnjega dara Božjega Duha, pokazalo se da se podaci u Poslanici Rimljanima samo malo razlikuju od onih u Poslanici Galaćanima. Glavni bi „dodaci” bili u 5, 5, gdje se Pneuma očituje kao objavitelj Božje ljubavi, i u 8, 14–16, 26, gdje je naglašena uloga Pneume da „vodi” i „podupire” sadašnji život vjernika. Samo posinstvo Božje, koje je u Poslanici Galaćanima mirno prihvaćeno, stavljeno je u Rim 8, 14 u uzak odnos s Duhom, čak gotovo kondicionalno: (samo) oni koje vodi Duh Božji, sinovi su Božji.

Nanizao sam ovdje, ne ulazeći u pojedinosti, samo neke dodirne i različite točke poslanica Galaćanima i Rimljanima s obzirom na temu „spasovna sadašnjost”. Bez obzira na pojedinosti, sržno je, čini se, ovo: obje poslanice pristupaju tom problemu uglavnom u dva smjera – stavljaju ga između *slobode od Zakona* s jedne strane i *dara Duha Božjega* s druge. Sva druga spasovna dobra mogu se u obje poslanice u konačnici povezati s ta dva osnovna elementa koja, kao magnetski polovi, uvjetuju svu konfiguraciju „spasovne sadašnjosti”. I u obje je poslanice naglašeno kako nije posrijedi definitivno opravdanje, nego kako ono uvijek ovisi o vjero-

sti Duha. Naglašena je ili se bar pretpostavlja provizornost toga opravdanja dok čovjek živi *en sarkf* te opasnost da se vrati na život *katà sárka*.

6. Nisam imao nikakve pretenzije da dodem do posve novih i nepoznatih rezultata. Htio sam samo napraviti egzegetsku sintezu teme koja dosad nije bila monografski obrađena. Već ta monografska egzegetska obrada po sebi je novost i doprinos. Egzegetski pak ispitati neke između najvažnijih i najsloženijih pavlovskih tekstova s gledišta „spasovne sadašnjosti” jest, vjerujem, novost na egzegetskom polju. A budući da je u mom slučaju posrijedi analitičko, a ne sustavno, ispitivanje tekstova, možebitne nove naglaske i razjašnjenja treba tražiti nadalje u mojoj diskusiji sa sadašnjim egzegetskim istraživanjem, o kojoj svjedoči drugi svezak. Vjerujem da ima malo bilježaka u kojima nisam zauzeo jasan stav prema nekom problemu – stav često različit od drugih autora, i dao tako osobni doprinos. Riječ je o malim kamenčićima, ali ako se svi stave zajedno, od njih nastaje kućica koju ne bi valjalo potcijeniti. Promotrimo li pak veće kamenje, podsjećam npr. na dugu diskusiju u prvom poglavlju o Gal 6,15 – o *kainē ktisis* – koja, ispitana nadalje u vezi s Gal 2,19–20 i Gal 5,6, poprima posebno značenje, koje vladajuća egzegeza nije zapazila. To isto vrijedi za diskusiju u drugom poglavlju o Gal 5,5, gdje sam, čini mi se, dokazao da *elpida dikaiosynes apekdechómetha* treba shvatiti i kao izričaj sadašnjosti, a ne samo budućnosti. Napokon podsjećam, između ostaloga, i na argumentaciju u petom poglavlju po kojoj spasovnu tvrdnju 6,14 valja razumjeti u svjetlu perikope 7,1–6, o kojoj egzegeti obično raspravljaju posebice.

Podnaslov teze kazuje da su posrijedi egzegetska *istraživanja* (plural!). Ona, istina, kruže oko iste teme, ali to ne znači da sve one zajedno moraju imati posve preciznu sustavnu orijentaciju. Ima zaista pokušaja – tako npr. Cerfaux, Murphy – O'Connor, Kümmel, Bultmann, Schnackenburg – koji na sustavan način prikazuju sadašnju spasovnu situaciju vjernika u  *cjelokupnom* Pavlovu epistolariju. Moj se rad od njih razlikuje i po  *omeđenju* koje sam si postavio (samo Gal-Rim) i po *metodi* (strogo egzegetskoj). Taj se izbog pokazao sretnim jer je donio nova razjašnjenja toga problema u više točaka.

Ako sam se pak često podulje zadržao na bilješkama i excursusima i pokušavao tako što je više moguće ulaziti u diskusiju sa sadašnjim egzegetskim istraživanjem, bilo je to radi toga da, bar djelomično, ne potpadnem pod sud jednoga stručnjaka na ovom području, Ernsta Käsemanna, koji veli u predgovoru u svoju knjigu *Römerbrief*: „Nestrpljivac, komu je samo do rezultata ili kakve moguće praktične primjene, *soll die Finger von der Exegese lassen* – neka makne prste od egzegeze.”

Nadam se da sam ovom studijom, i unatoč njezinim granicama i nepotpunostima, pridonio „quoquo modo ad scientiae profectum” (kako zahtijevaju Statuti Papinskoga biblijskoga instituta) i da sam teološko-pastoralnoj refleksiji pružio egzegetske rezultate o jednom od nadalje aktualnih aspekata kršćanskoga života.”

Moderator je Hermanove teze bio A. Vanhoye, relator S. Lyonnet, a korelatori F. McCool i J.N. Aletti, svi isusovci i profesori na Papinskom biblijskom institutu.